

ANALIZA BUGETULUI DE STAT 2025 DIN PERSPECTIVA DE GEN ȘI DIZABILITATE

Provocările macroeconomică a Republicii Moldova (2024-2025)

Republica Moldova se confruntă cu provocări economice majore în 2024-2025, generate de inflație, creșterea prețurilor, criza energetică și incertitudinea geopolitică. Deși inflația s-a redus comparativ cu anii precedenți, puterea de cumpărare a populației a fost afectată de scumpiri la bunuri și servicii esențiale, iar veniturile nu au ținut pasul cu aceste creșteri.

Inflația și creșterea prețurilor

După un vârf de 34,6% în 2022, inflația a scăzut la 4,6% în 2024, dar prețurile la produsele alimentare, utilități și servicii au continuat să crească. În special, alimentele s-au scumpit cu 7,9%, iar serviciile comunale cu aproape 30%. În ianuarie 2025, inflația a urcat din nou la 9,1%, din cauza costurilor ridicate ale energiei și efectelor secetei asupra producției agricole.

Salarii și pensii: creșteri insuficiente

Salariile bugetarilor au fost majorate cu 10,5% în 2024, însă această creștere nu a fost suficientă pentru a acoperi inflația reală. În sectorul privat, salariile au crescut mai lent, ceea ce a menținut presiunea pe consumatori. Pensii au fost indexate cu 6% în 2024 și 10% în 2025, însă aceste ajustări nu au fost suficiente pentru a proteja pensionarii de scumpirile la alimente și utilități.

Criza energetică de la sfârșitul lui 2024

Una dintre cele mai mari probleme economice a fost criza energetică de la sfârșitul lui 2024, cauzată de neprocurarea gazelor în timpul verii, când prețurile erau mai mici. Aceasta a dus la creșteri semnificative ale facturilor în sezonul rece, afectând atât gospodăriile, cât și întreprinderile. Guvernul a fost nevoit să importe gaze și electricitate din UE la prețuri ridicate, ceea ce a pus presiune pe bugetul public.

Deficitul bugetar și datoria publică

Deficitul bugetar s-a menținut la un nivel ridicat, atingând 5,9% din PIB în 2023 și rămânând peste 4% din PIB în 2024-2025. Guvernul a apelat la împrumuturi externe pentru a acoperi cheltuielile sociale și energetice, ceea ce a dus la creșterea datoriei publice la 36,7% din PIB în 2024. Deși nivelul datoriei rămâne gestionabil, dependența de finanțarea externă continuă să fie o vulnerabilitate economică.

Impactul geopolitic

Războiul din Ucraina a afectat economia Moldovei prin perturbarea comerțului, creșterea prețurilor la energie și incertitudinea generalizată. Guvernul a reușit să diversifice sursele de energie, reducând dependența de Rusia, însă costurile tranziției au fost ridicate. În același timp, UE și FMI au oferit sprijin financiar, iar statutul de candidat la UE a contribuit la atragerea unor investiții, deși mediul de afaceri rămâne precar.

Analiza sectorială din perspectiva de gen și dizabilitate

Pe fondul provocărilor macroeconomice cu care se confruntă Republica Moldova în 2024-2025— inflație ridicată, creșterea prețurilor la bunuri și servicii esențiale, criza energetică și presiuni asupra bugetului public—politicile sectoriale joacă un rol crucial în atenuarea impactului asupra populației. În acest context, alocările bugetare pentru protecția socială, educație, ocuparea forței de muncă, antreprenariat, transport, schimbările climatice și agricultură trebuie analizate din perspectiva eficienței și echității.

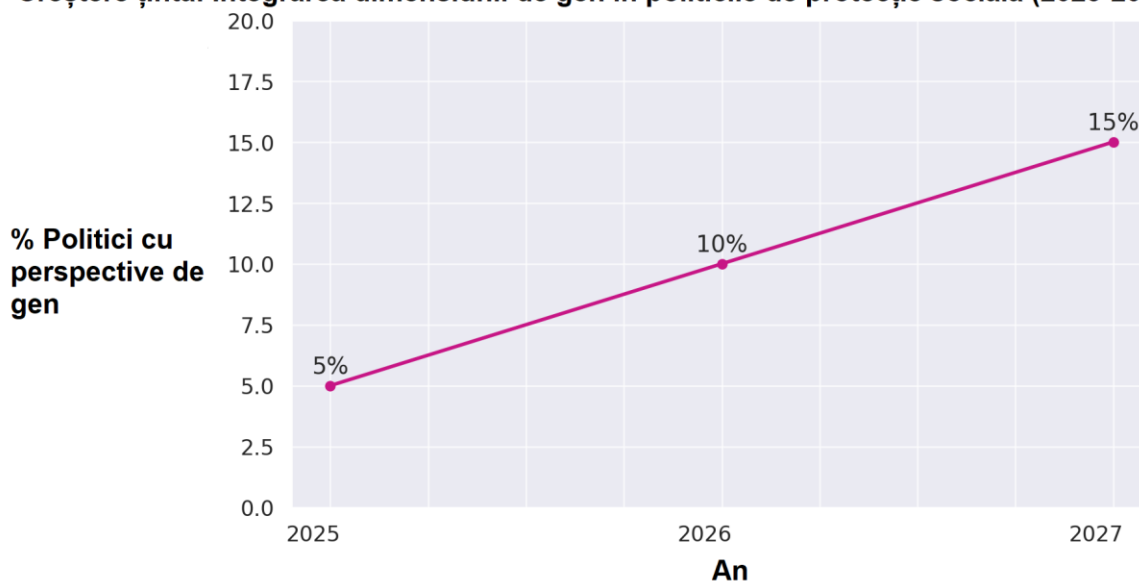
Un aspect important al acestei analize este integrarea dimensiunii de gen și incluziune socială în politicile publice. Deși bugetul pentru 2025 include progrese în anumite domenii, există sectoare în care indicatorii de performanță sensibili la gen și măsurile de sprijin pentru grupurile vulnerabile sunt

insuficient reflectate. Următoarea secțiune va examina modul în care resursele bugetare sunt distribuite și dacă acestea contribuie la reducerea inegalităților sociale și economice, în special în rândul femeilor și persoanelor cu dizabilități.

Protecția socială

Integrarea dimensiunii de gen: Bugetul pentru 2025 include măsuri de bugetare sensibilă la gen în domeniul protecției sociale. Un subprogram dedicat „*Politici și management în domeniul protecției sociale*” are ca obiectiv integrarea perspectivei de gen în toate politicile și subprogramele de protecție socială, pentru a răspunde nevoilor specifice ale femeilor și bărbaților. Acest subprogram introduce un indicator de performanță care măsoară ponderea politicilor ce integrează perspectiva de gen, cu ținte de 5% în 2025, 10% în 2026 și 15% în 2027. Astfel se monitorizează progresul în abordarea inegalităților de gen în politicile sociale.

Creștere țintă: Integrarea dimensiunii de gen în politicile de protecție socială (2025-2027)

De asemenea, *subprogramul „Protecția persoanelor în etate”* evidențiază accesul echitabil la servicii sociale pentru vârstnici și persoane cu dizabilități, acordând o atenție specială femeilor (categorie adesea mai vulnerabilă la sărăcie și excluziune). Indicatorii de gen asociați urmăresc accesul la servicii specializate, vizând ca până în 2027 cel puțin 40% dintre beneficiarii serviciilor de înaltă specializare (ex. centre de îngrijire, reabilitare) să fie femei. indicatori sunt relevanți pentru monitorizarea incluziunii de gen, deoarece măsoară direct gradul în care femeile beneficiază de sprijinul social specializat.

Fig. 1. Integrarea dimensiunii de gen în politicile de protecție socială, în % (2025-2027)

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: Bugetul protecției sociale menține și extinde programele dedicate persoanelor cu dizabilități. În 2025 sunt majorate alocațiile pentru întreținerea instituțiilor și serviciilor sociale destinate copiilor și persoanelor cu dizabilități cu **+118,4 milioane lei** față de anul precedent, semn al angajamentului de a îmbunătăți serviciile de îngrijire și asistență. De asemenea, se continuă finanțarea prestațiilor sociale specifice – de exemplu, compensarea transportului pentru persoanele cu dizabilități locomotorii, persoanele cu dizabilități severe/accentuate și copiii cu dizabilități, conform Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În 2025 se prevede acordarea acestei compensații în volum de 38 mil. lei, sumele individuale fiind de 480 lei/trimestru (1920 lei anual) pentru persoanele cu dizabilități severe și copiii cu dizabilități, respectiv 240 lei/trimestru (960 lei anual) pentru persoanele cu dizabilități accentuate. Aceste prestații ajută la

acoperirea nevoilor de mobilitate și reprezintă un suport financiar esențial pentru accesul la servicii de bază. Totodată, bugetul continuă să subvenționeze Instituția Publică „Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare” cu **63,0 mil. lei**, asigurând dispozitive medicale și reabilitare pentru persoanele cu dizabilități.

Lacune și recomandări: În pofida acestor elemente pozitive, rămân unele lacune. De exemplu, deși există indicatori de performanță privind integrarea perspectivei de gen, nu sunt evidențiați explicit indicatori de rezultat pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități (în afara numărării beneficiarilor de prestații). **Se recomandă** ca pe viitor să se dezvolte indicatori de performanță suplimentari care să monitorizeze accesibilitatea serviciilor sociale pentru persoanele cu dizabilități (de ex. procentul clădirilor de servicii sociale accesibile, numărul de beneficiari cu dizabilități integrați în comunitate prin servicii de incluziune activă etc.). De asemenea, ar fi utilă monitorizarea impactului măsurilor sociale asupra reducerii diferențelor de gen (de ex. evoluția ratei sărăciei în rândul femeilor vs. bărbaților vârstnici).

Per ansamblu, **protecția socială** are un cadru promițător de buget sensibil la gen – integrând obiective și ținte – și alocă resurse semnificative pentru persoanele cu dizabilități, însă succesul depinde de implementarea efectivă și de extinderea acestor practici la toate programele din domeniu.

Educație

Integrarea dimensiunii de gen: În proiectul bugetului 2025, sectorul educației este finanțat prioritar, însă documentația nu evidențiază măsuri specifice direcționate pe criterii de gen. Bugetul menține o **abordare universală**, pornind de la premisa accesului egal la educație pentru fete și băieți. Nu apar programe distincte pentru reducerea decalajelor de gen, probabil deoarece ratele de participare școlară ale fetelor și băieților sunt comparabile la nivel general. Cu toate acestea, **nu este menționată explicit** vreă acțiune pentru încurajarea fetelor în domeniile STEM ori pentru reducerea abandonului școlar în rândul băieților – aspecte unde adesea există diferențe. Această absență poate fi considerată o lacună, având în vedere că bugetarea sensibilă la gen implică evaluarea potențialelor disparități (chiar și acolo unde la prima vedere par mici) și alocarea de resurse pentru a le atenua.

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: Educația incluzivă rămâne o prioritate în politicile naționale, iar bugetul reflectă parțial acest angajament. În 2025, se alocă fonduri pentru îmbunătățirea infrastructurii școlare, ceea ce poate sprijini și accesibilizarea instituțiilor. De exemplu, **45 milioane lei** sunt prevăzuți prin Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală pentru renovarea și dotarea infrastructurii de educație ante-preșcolară – investiție ce ar trebui să includă adaptarea grădinițelor pentru copii cu cerințe speciale (rampe de acces, grupuri sanitare adaptate). De asemenea, sistemul de suport pentru elevii cu nevoi speciale este finanțat: Centrele de asistență psihopedagogică (inclusiv Centrul Republican) au personalul salarizat din buget, indicând faptul că statul continuă programul de integrare a copiilor cu dizabilități în învățământul de masă. Totuși, bugetul nu detaliază proporția fondurilor destinate direct măsurilor de incluziune educațională (ex. procurarea de echipamente asistive, formarea profesorilor pentru educație incluzivă), ceea ce face dificil de evaluat sprijinul efectiv acestor elevi.

Indicatori de performanță și lacune: Indicatorii de performanță în educație menționați în contextul bugetar tind să se refere la rezultate generale (rata de promovare, număr de instituții renovate etc.), fără referințe la perspectivele de gen sau dizabilitate. Ar fi benefic ca monitorizarea sectorului educație să includă indicatori precum: rata de participare școlară și rata abandonului școlar defalcate pe fete/băieți, procentul fetelor în profiluri vocaționale netradiționale (STEM) sau procentul copiilor cu dizabilități integrați în școli generale vs. instituții specializate. Lipsa unor astfel de indicatori este o deficiență, deoarece progresul în incluziunea educațională nu poate fi măsurat adecvat.

Recomandare: Ministerul Educației și Cercetării ar trebui să îmbunătățească colectarea datelor dezagregate și să stabilească ținte specifice (de ex. creșterea anuală a numărului de elevi cu dizabilități integrați în școli obișnuite, sau reducerea diferențelor de performanță între fete și băieți la examenele naționale).

În concluzie, deși finanțarea infrastructurii și menținerea serviciilor de suport arată preocupare pentru educație incluzivă, **integrarea sistematică a dimensiunii de gen și a nevoilor copiilor cu dizabilități în bugetare necesită consolidare.**

Ocuparea forței de muncă

Integrarea dimensiunii de gen: Domeniul ocupării forței de muncă este abordat în strânsă legătură cu protecția socială prin politicile Ministerului Muncii și Protecției Sociale. Conform documentației bugetare, în 2025, **mai multe subprograme din sfera muncii au încorporat obiective și indicatori specifici de gen** în concordanță cu Programul național privind egalitatea de gen 2023–2027. Scopul este reducerea inegalităților structurale de gen pe piața muncii, unde femeile și bărbații pot avea acces diferit la oportunități de angajare. Integrarea perspectivei de gen presupune, de exemplu, analizarea disparităților salariale, a ratei de participare a femeilor pe piața muncii (în special în sectoarele sub-reprezentate) și promovarea politicilor de echilibru viață profesională-viață de familie (concedii parentale, servicii de îngrijire a copiilor) care să permită ambilor părinți să participe în mod egal pe piața muncii. **Cu toate acestea**, în textul legii bugetului indicatorii concreți nu sunt prezentați detaliat. Se presupune că ar putea exista indicatori precum ponderea femeilor în rândul beneficiarilor programelor de ocupare sau diferențialul ratei de ocupare femei/bărbați, însă lipsa explicită a acestora în document indică o posibilă lacună în transparență.

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: Persoanele cu dizabilități se confruntă cu obstacole majore pe piața muncii, iar bugetul conține doar măsuri generale care îi pot include indirect. În 2025, se finanțează **măsuri active de ocupare** – de exemplu, programul de subvenționare a locurilor de muncă (stimulent financiar acordat angajatorilor pentru crearea de noi locuri de muncă) are alocate 20,0 mil. lei. Acest program, conform legislației, vizează în special șomerii din grupuri vulnerabile (tineri NEET, șomeri pe termen lung, persoane cu dizabilități, etc.), deci poate facilita angajarea persoanelor cu dizabilități dacă este implementat eficient. De asemenea, **34,1 mil. lei** sunt destinate măsurilor de protecție socială a șomerilor, sumă ce acoperă probabil plata indemnizațiilor de șomaj și servicii de formare/reorientare profesională prin Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. În plus, legea prevede menținerea Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă (instituția care evaluează gradul de dizabilitate și aptitudinea de muncă) – semn că statul susține mecanismul de (re)orientare a persoanelor cu dizabilități către activități potrivite capacității lor. Cu toate acestea, nu este prevăzut vreun **program special dedicat integrării profesionale a persoanelor cu dizabilități** (cum ar fi subvenții speciale pentru adaptarea locurilor de muncă sau scheme de angajare asistată), dincolo de obligațiile generale impuse angajatorilor prin legea incluziunii.

Indicatori de performanță și recomandări: În domeniul ocupării, indicatorii de performanță ar trebui să măsoare eficacitatea cheltuielilor bugetare în creșterea gradului de ocupare pentru ambele genuri și pentru persoanele cu dizabilități. Actualul cadru bugetar nu precizează astfel de indicatori, ceea ce face dificilă evaluarea progresului.

Se recomandă introducerea unor indicatori precum: rata de ocupare a femeilor comparativ cu a bărbaților, rata șomajului în rândul persoanelor cu dizabilități, numărul de persoane cu dizabilități angajate prin măsuri active de ocupare, sau ponderea femeilor beneficiare ale programelor de formare profesională. Acest lucru ar permite monitorizarea directă a incluziunii pe piața muncii. Totodată, identificarea lacunelor actuale sugerează necesitatea extinderii măsurilor: **este de dorit** să se aloce

fonduri pentru programe specifice (de ex. stimulente suplimentare angajatorilor care angajează persoane cu dizabilități peste cota obligatorie, ori programe de antreprenoriat social pentru aceste persoane).

În concluzie, **ocuparea forței de muncă** beneficiază de finanțare pentru măsuri generale și de un angajament declarativ privind egalitatea de gen, însă ar necesita o atenție mai dedicată și țintită către persoanele cu dizabilități și o setare mai clară a indicatorilor de performanță aferenți.

Antreprenoriat

Integrarea dimensiunii de gen: Bugetul pe 2025 acordă o importanță deosebită dezvoltării sectorului IMM (întreprinderi mici și mijlocii) și promovării antreprenoriatului, incluzând explicit perspectiva de gen. Din cele ~221,7 mil. lei planificate pentru susținerea dezvoltării economiei, **219,5 mil. lei (99%) sunt destinate programelor de suport al IMM**. Politicile urmăresc dezvoltarea durabilă a întreprinderilor pe întreg teritoriul țării, cu accent pe zonele rurale, crearea de locuri de muncă și **încadrarea în activitatea antreprenorială a tinerilor și femeilor**. În acest sens, există programe dedicate categoriilor sub-reprezentate în afaceri. Un exemplu notabil este **Programul „Femei în afaceri”**, care beneficiază de o alocație de **16,0 mil. lei**. Acest program oferă granturi, mentorat și suport femeilor antreprenor, crescând numărul de afaceri inițiate și conduse de femei. De asemenea, Programul **„START pentru TINERI: o afacere durabilă la tine acasă”** (10,0 mil. lei) susține debutul în afaceri al tinerilor antreprenori, care adesea include tinere femei aflate la început de carieră. Prin aceste instrumente, bugetul adresează direct decalajul de gen în antreprenoriat, având în vedere că femeile, în special în mediul rural, se confruntă cu obstacole mai mari în accesarea finanțării și dezvoltarea afacerilor.

Programul „Femei în afaceri” - alocare bugetară (2023-2025)

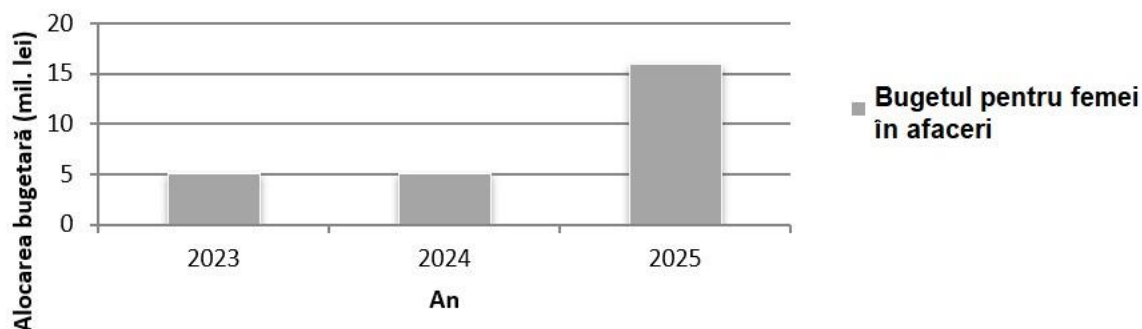

Fig. 2. Programul „Femei în afaceri”, în Lei (2023-2025)

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: În mod notabil, în sfera antreprenoriatului nu există programe dedicate persoanelor cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități pot, desigur, accesa programele generale pentru IMM (dacă îndeplinesc criteriile), însă bugetul nu prevede linii de finanțare specifice pentru a încuraja antreprenoriatul în rândul acestei categorii. Aceasta poate fi considerată o **lacună**: persoanele cu dizabilități au, de regulă, nevoie de suport suplimentar (atât financiar, cât și consultativ) pentru a lansa afaceri, din cauza dificultăților de acces pe piața muncii tradiționale. Lipsa unui program

tip „antreprenoriat pentru persoane cu dizabilități” sugerează că dimensiunea dizabilității nu a fost integrată în politicile de dezvoltare a IMM în 2025, accentul fiind pus mai mult pe tineri, femei și migranți reveniți (conform Strategiei Naționale de dezvoltare agricolă și rurală se vizează tineri, femei și migranți în mediul rural).

Indicatori de performanță și recomandări: În domeniul antreprenoriatului, indicatorii de performanță vizați includ, probabil, numărul de afaceri nou create, numărul de locuri de muncă generate de IMM-urile sprijinite și, în cazul programelor țintite, numărul de femei antreprenor sau tineri antreprenori sprijiniți. Deja, prin **programul “Femei în afaceri” se urmărește creșterea numărului de afaceri inițiate de femei**, indicator care permite evaluarea progresului în incluziunea de gen în mediul de afaceri. Acest tip de indicator este adecvat – de exemplu, numărul de planuri de afaceri ale femeilor finanțate sau valoarea granturilor acordate femeilor – pentru că arată direct beneficiul pentru grupul țintă. **O recomandare** ar fi extinderea sistemului de indicatori sensibili la gen și la alte programe de antreprenoriat (nu doar cel dedicat femeilor; de pildă și în PARE 1+2 se poate monitoriza câte afaceri ale femeilor migrante sunt finanțate). Totodată, **se recomandă introducerea perspectivei dizabilității:** autoritățile ar putea colecta date despre beneficiarii cu dizabilități ai programelor curente (dacă există) și ar putea stabili obiective modeste inițial de sprijinire a antreprenorilor cu dizabilități. De exemplu, în programul de subvenționare a locurilor de muncă (20 mil. lei alocați sau în alte scheme de finanțare, s-ar putea adăuga criterii sau bonusuri pentru afacerile inițiate de persoane din categorii subreprezentate, inclusiv dizabilități. În concluzie, **antreprenoriatul** are deja integrați factori de gen în bugetarea 2025 (prin alocări dedicate femeilor și tinerilor), fapt ce reprezintă un progres semnificativ, însă dimensiunea dizabilității rămâne o zonă de îmbunătățit, recomandându-se politici viitoare pentru a încuraja și monitoriza participarea acestor persoane la inițiativele de afaceri.

Transport

Integrarea dimensiunii de gen: Sectorul transporturilor, în special infrastructura rutieră, beneficiază de o alocare substanțială în 2025, însă perspectiva de gen nu este menționată în mod expres în planificarea bugetară. Guvernul prioritizează **dezvoltarea continuă a sistemului de transport și a infrastructurii, cu creșterea treptată a rețelei de drumuri în stare bună**. În acest scop, bugetul de stat prevede **3.997,3 mil. lei** pentru transporturi, din care 1.351,6 mil. lei surse externe și 2.646,8 mil. lei pentru reparația și întreținerea drumurilor naționale și locale. Aceste investiții mari vor aduce beneficii întregii populații, însă nu reiese că s-ar fi realizat o analiză a modului în care femeile și bărbații utilizează diferit transportul sau dacă există nevoi distincte. De exemplu, siguranța transportului în comun (iluminare, camere video, stații sigure) poate fi mai importantă pentru femei, iar orarul și rutele pot afecta diferit persoanele care îngrijesc copii. Bugetul nu precizează acțiuni orientate spre astfel de aspecte, indicând că dimensiunea de gen nu a fost integrată în acest sector.

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: În mod similar, bugetul transporturilor pe 2025 nu evidențiază proiecte dedicate accesibilizării transportului pentru persoanele cu dizabilități. Cheltuielile majore sunt orientate spre infrastructura rutieră (drumuri, poduri), fără referințe la adaptarea mijloacelor de transport public sau a stațiilor pentru a facilita accesul persoanelor cu mobilitate redusă. Singurele prevederi legate de transport pentru dizabilități apar la **protecția socială** (compensația financiară menționată mai sus pentru transportul persoanelor cu dizabilități. Astfel, în bugetul Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale nu sunt evidențiate investiții în vehicule accesibile (ex. procurarea de autobuze cu podea joasă sau microbuze adaptate) ori în infrastructură incluzivă (semafoare acustice, rampe la peroane etc.). Aceasta indică o **lacună:** deși legislația (Legea privind incluziunea și altele) impune treptat accesibilizarea infrastructurii, nu vedem o linie bugetară dedicată acestei sarcini în 2025.

Indicatori de performanță și recomandări: Indicatorii de performanță utilizați în mod obișnuit pentru transport sunt de tip cantitativ (kilometri de drum reabilitați, număr de poduri reparate, procent din rețeaua rutieră în stare bună etc.). Aceștia apar adecvați pentru măsurarea progresului fizic al lucrărilor, însă **nu reflectă dimensiunea de incluziune**. Nu există indicatori care să măsoare, de exemplu, gradul de accesibilitate al transportului public sau satisfacția utilizatorilor defalcată pe categorii (femei, vârstnici, persoane cu mobilitate redusă).

Se recomandă ca pe viitor să fie introduși astfel de indicatori calitativi: de exemplu, procentul vehiculelor de transport public urban dotate cu rampă pentru scaune rulante; numărul de stații de transport adaptate; sau ponderea populației care are acces la un transport public accesibil. Totodată, planificarea investițiilor ar trebui să implice o analiză de gen și dizabilitate – de exemplu, la proiectarea rutelor și orarelor, să se țină cont de nevoile persoanelor care realizează munci de îngrijire (majoritar femei) ori de nevoia transportului special pentru copii cu dizabilități către școli. **Transportul** este un domeniu unde bugetul 2025 investește mult, dar într-un mod neutru din perspectiva gen și dizabilitate; îmbunătățirea incluziunii necesită efort conștient, cum ar fi alocarea unui procent mic din bugetul de drumuri pentru proiecte pilot de accesibilizare (ex: adaptarea trecerilor pietonale sau instalarea de echipamente de semnalizare pentru nevăzători).

În concluzie, integrarea dimensiunii de gen și a accesibilității în sectorul transporturilor rămâne **insuficientă**, și se impun ajustări la nivel de planificare și monitorizare pentru a asigura că infrastructura nou creată servește în mod egal tuturor cetățenilor.

Schimbările climatice și mediu

Integrarea dimensiunii de gen: Combaterea și adaptarea la schimbările climatice sunt abordate în buget prin alocările destinate protecției mediului, însă fără referiri specifice la gen. În 2025, pentru funcțiunea **protecția mediului** se prevăd 798,3 mil. lei (circa 0,9% din totalul cheltuielilor bugetului de stat). Acești bani includ finanțarea Fondului Național pentru Mediu, proiecte de gestionare a apelor, împăduriri, biodiversitate etc., dar și circa 203,3 mil. lei pentru 10 proiecte finanțate din surse externe axate pe managementul deșeurilor, protejarea biodiversității și măsuri de atenuare/adaptare la schimbările climatice. Deși politicile de mediu și climă ale donatorilor internaționali aduc adesea în discuție egalitatea de gen, în documentul bugetului național nu se menționează vreo adaptare a acestor proiecte la nevoi specifice ale femeilor sau bărbaților. Spre exemplu, nu apar inițiative de sprijin pentru femeile din mediul rural afectate de secetă (care adesea gestionează gospodăria și grădina) sau pentru implicarea femeilor în consultările privind climatul. Astfel, dimensiunea de gen pare neabordată explicit în planificarea cheltuielilor de mediu/climă pe 2025.

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: În mod similar, impactul schimbărilor climatice asupra persoanelor cu dizabilități nu este discutat în buget. Persoanele cu dizabilități sunt adesea mai expuse riscurilor în situații de dezastru naturale (inundații, canicule, cutremure) din cauza mobilității reduse sau a dependenței de dispozitive și medicație, dar nu sunt prevăzute acțiuni specifice pentru a le proteja. Bugetul nu alocă fonduri dedicate accesibilizării adăposturilor de urgență, creării de sisteme de avertizare timpurie adaptate (mesaje audio pentru nevăzători, SMS pentru persoane cu deficiențe de auz) sau pregătirii comunităților incluzive în caz de dezastru. Absența acestor prevederi evidențiază o lacună în integrarea perspectivei dizabilității în politicile climatice. Practic, măsurile climatice finanțate (împăduriri, infrastructură verde, eficiență energetică) – 312,1 mil. lei destinate reducerii consumului energetic sunt gândite la nivel tehnic și general, fără a ținti categoriile vulnerabile.

Indicatori de performanță și recomandări: Indicatorii de performanță în domeniul mediului/climei se referă de regulă la factori de mediu (hectare împădurite, tone de emisii reduse, număr de stații de monitorizare instalate etc.). În lipsa unor indicatori socio-demografici, **nu se poate evalua modul în**

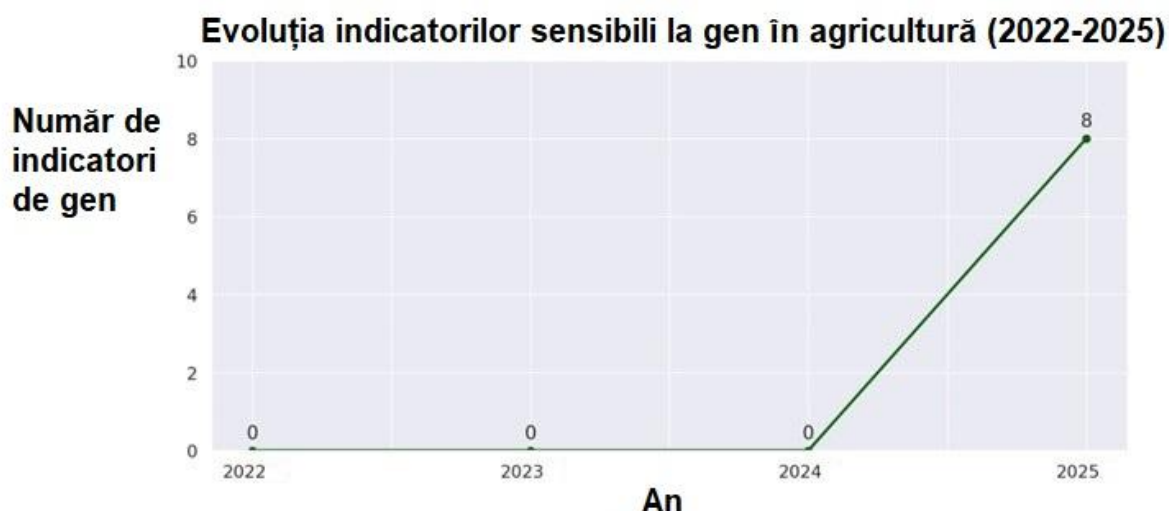
care politicile de mediu contribuie la incluziunea grupurilor vulnerabile. Ar fi util ca strategiile viitoare să adauge indicatori precum: numărul de comunități care au planuri de adaptare incluzive (care iau în considerare femeile, vârstnicii, dizabilitățile), sau ponderea femeilor implicate în proiectele locale de mediu (de ex. în comitetele locale pentru managementul apei).

Se recomandă integrarea principiului “nimeni nu rămâne în urmă” și în bugetarea schimbărilor climatice: la proiectele finanțate din Fondul pentru Mediu sau fonduri externe să se prevadă componente de conștientizare și pregătire adaptate pe gen și dizabilitate (de ex. instruirea femeilor din agricultură pentru practici reziliente la climă; instruirea autorităților locale pentru evacuarea în siguranță a persoanelor nedepasabile în caz de inundații). De asemenea, o recomandare ar fi ca rapoartele anuale privind Fondul de Mediu să prezinte și beneficiarii indirecti defalcați (populație feminină/mascălină, gospodării vulnerabile sprijinite prin măsuri de eficiență energetică etc.), pentru a putea monitoriza echitatea în alocarea resurselor climatice.

În concluzie, **schimbările climatice** reprezintă un domeniu emergent în buget, cu finanțare în creștere, însă actualmente **nu există o lentilă de gen sau de dizabilitate aplicată acestor cheltuieli**, lucru ce ar trebui corectat prin politici mai incluzive și indicatori adaptați.

Subvenții în agricultură

Integrarea dimensiunii de gen: Sectorul agricol și de dezvoltare rurală este un exemplu pozitiv de integrare a dimensiunii de gen în bugetul 2025. Alocările pentru subvenționarea producătorilor agricoli și dezvoltarea rurală sunt semnificative – 1.700 mil. lei sunt prevăzute în vederea susținerii producătorilor agricoli și îmbunătățirii nivelului de trai în mediul rural. În conformitate cu orientările Politicii Agricole Comune a UE 2023-2027, care tratează egalitatea de gen ca o problemă orizontală, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a propus intervenții sensibile la gen începând cu bugetul 2025 în subprogramul de subvenții agricole. Concret, a fost stabilit un obiectiv distinct axat pe reducerea decalajelor de gen, urmărit prin **8 indicatori de performanță** introduși pentru a măsura participarea femeilor în programele de subvenții. Acești indicatori includ: *elaborarea unui raport anual de evaluare a politicilor din prisma disparităților de gen, numărul femeilor beneficiare de subvenții complementare, numărul femeilor beneficiare de subvenții pentru dezvoltare locală LEADER, valoarea plăților directe către afaceri administrate de femei, valoarea subvențiilor LEADER acordate către proiecte implementate de femei, numărul de femei care beneficiază de subvenții pentru asigurări agricole, suma subvențiilor alocate către primării conduse de femei, precum și numărul femeilor beneficiare de subvenții pentru investiții.* Această abordare sistematică este un pas inovator, practicând bugetarea sensibilă la gen: nu doar că sunt colectate date dezagregate, dar se setează și ținte anuale de creștere a implicării femeilor în agricultură. Măsura reflectă recunoașterea faptului că, până acum, femeile din rural erau sub-reprezentate ca beneficiari ai fondurilor de dezvoltare agricolă, iar acum se dorește stimularea participării lor active (de exemplu, în ferme familiale, procesare sau proiecte locale). Indicatorii stabiliți sunt adecvați și relevanți – ei vor permite monitorizarea anuală a progresului și identificarea segmentelor unde este nevoie de acțiuni suplimentare (de exemplu, dacă numărul femeilor care accesează subvenții rămâne mic într-un anumit program, se pot ajusta criteriile sau intensitatea informării în rândul femeilor fermier).

Fig. 3. Evoluția indicatorilor de gen în subvențiile agricole, număr (2022-2025)

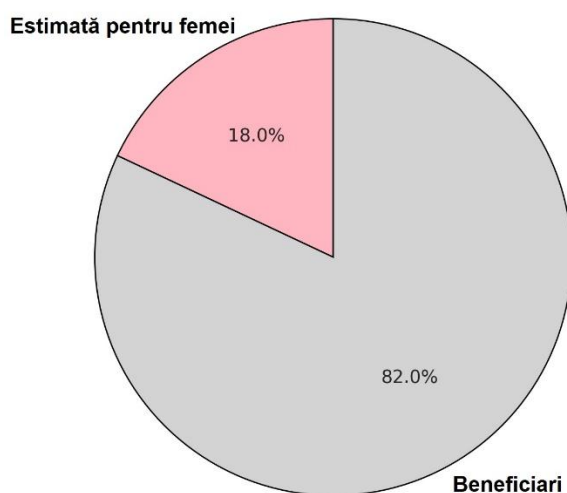
Măsura reflectă recunoașterea faptului că, până în prezent, femeile din mediul rural au fost subreprezentate în calitate de beneficiare ale fondurilor de dezvoltare agricolă, iar acum obiectivul este de a stimula participarea lor activă (de exemplu, în cadrul fermelor familiale, al procesării sau al proiectelor locale). Indicatorii stabiliți sunt adecvați și relevanți - aceștia vor permite monitorizarea anuală a progreselor și identificarea segmentelor în care sunt necesare acțiuni suplimentare (de exemplu, dacă numărul femeilor care accesează subvenții rămâne scăzut într-un anumit program, se pot ajusta criteriile sau intensitatea informării în rândul femeilor fermier).

Figura 4 estimează că aproximativ 18% din bugetul agricol pentru 2025 - în jur de 307 milioane de lei — ar putea beneficia direct femeilor, pe baza ratelor actuale de participare.

Se estimează că restul (~ 82%) va merge către alți beneficiari, reflectând necesitatea de a:

- extinderea accesului la subvenții pentru femeile fermier;
- monitorizarea datelor dezagregate privind beneficiarii;
- stabilirea unor obiective măsurabile pentru participarea femeilor la dezvoltarea rurală.

Ponderea estimată a bugetului agricol pentru femei în 2025

Fig. 4. Ponderea estimată a femeilor în bugetul pentru agricultură, în % (2025)

Măsuri pentru persoanele cu dizabilități: Spre deosebire de perspectiva de gen, dimensiunea dizabilității nu este evidențiată în politicile de subvenționare agricolă. Persoanele cu dizabilități din mediul rural beneficiază în principal de măsurile de protecție socială generale (pensii, alocații, servicii comunitare), dar nu există facilități sau linii de subvenție dedicate lor ca potențiali producători agricoli. Probabil numărul fermierilor cu dizabilități este redus, însă absența oricărei mențiuni înseamnă că **nu se pune accent pe integrarea acestor persoane în activități agricole sau de afaceri rurale**. Este posibil ca, indirect, unele programe – cum ar fi proiectele LEADER de dezvoltare locală – să implice și persoane cu dizabilități (de exemplu, prin ONG-uri locale care să creeze ateliere protejate în mediul rural, finanțate din surse combinate), însă bugetul de stat nu prevede subvenții complementare sau priorități pentru fermierii din această categorie. Aceasta reprezintă o oportunitate ratată de a aborda incluziunea socială și prin prisma dezvoltării rurale: mediul rural adăpostește mulți oameni cu dizabilități (adesea vârstnici cu dizabilități dobândite) care ar beneficia de infrastructură rurală accesibilă sau de stimulente pentru micro-afaceri adaptate abilităților lor.

Indicatori de performanță și recomandări: Așa cum s-a menționat, în agricultură există deja un set de indicatori de gen introduși în 2025, care vor monitoriza îndeaproape participarea femeilor la schemele de sprijin. Aceștia sunt un exemplu de bună practică și par adecvați scopului – progresul privind egalitatea de gen în mediul rural va fi cuantificabil. În schimb, pentru persoanele cu dizabilități, nu există indicatori dedicați (nici numărul de beneficiari cu dizabilități ai subvențiilor, nici vreo țintă legată de adaptarea programelor pentru aceștia).

Se recomandă: Deși prioritar acum este aspectul de gen, pe viitor Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare ar putea analiza dacă există interese/cereri din partea persoanelor cu dizabilități de a accesa programe agricole și, dacă da, să considere introducerea unor facilități (de exemplu, punctaj suplimentar la evaluarea proiectelor de investiții agricole realizate de persoane cu dizabilități sau granturi mai mari pentru adaptarea echipamentelor). Totodată, un indicator nou ar putea fi gradul de accesibilitate a serviciilor de extensie agricolă (câți fermieri cu dizabilități participă la instruire, consilierile teritoriale adaptate etc.). Acum că segmentul de gen este adresat cuprinzător, **se poate extinde conceptul de buget sensibil la incluziune în agricultură** și către alte grupuri vulnerabile, pentru a asigura o dezvoltare rurală cu adevărat incluzivă.

Concluzie generală

Analiza pe sectoare a **Legii bugetului de stat 2025** evidențiază progrese notabile în direcția unui buget sensibil la gen și conștient de nevoile persoanelor cu dizabilități, dar și domenii unde aceste dimensiuni sunt încă insuficient integrate. Pe de o parte, sectoare precum **protecția socială și agricultura** au făcut pași concreți – au stabilit obiective de gen, indicatori specifici și alocări dedicate (de exemplu, servicii sociale și prestații pentru dizabilități, programul „Femei în afaceri”, indicatori de performanță privind femeile beneficiare de subvenții). Aceste măsuri creează premisele reducerii inechităților și permit monitorizarea transparentă a progresului. Pe de altă parte, domenii ca **educația, transporturile și schimbările climatice** abordează încă preponderent general populația, fără a diferenția explicit între nevoile diverse ale acesteia. Aici se constată **lacune** precum: absența țintelor de gen în educație (în afara accesului egal, nu se tratează segregarea pe specializări sau abandonul diferențiat), lipsa adaptărilor din transport pentru persoanele cu mobilitate redusă și ignorarea vulnerabilităților specifice în politicile de mediu/climă.

Se recomandă: Pentru îmbunătățirea bugetării sensibile la gen și incluziunii dizabilităților, se impune extinderea practicilor pozitive la toate sectoarele. Fiecare minister ar trebui să efectueze o analiză de

gen și una a impactului asupra dizabilității atunci când își planifică bugetul, identificând **unde și cum** politicile sale pot reduce decalajele. În practică, aceasta ar însemna introducerea de **indicatori de performanță suplimentari** (ex: ponderea femeilor printre beneficiarii unui program de formare, numărul de obiective de infrastructură nou construite conforme cu standardele de accesibilitate) și stabilirea de **ținte măsurabile** pe termen mediu pentru aceste categorii. Totodată, trebuie alocate **resurse dedicate** atunci când se constată nevoi neacoperite – de pildă, un fond de accesibilizare a transportului public sau granturi pentru tehnologii asistive în școli.

Nu în ultimul rând, **mecanismele de raportare și monitorizare** trebuie întărite: rapoartele de execuție bugetară ar trebui să includă analiza beneficiilor pe grupuri de populație (femei, bărbați, persoane cu dizabilități), astfel încât Parlamentul și societatea civilă să poată urmări progresul. Prin implementarea acestor recomandări, bugetul de stat ar deveni un instrument și mai eficient de promovare a egalității de gen și de incluziune a persoanelor cu dizabilități, asigurând că creșterea economică și dezvoltarea sunt **resimțite în mod echitabil de toți cetățenii**.